

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

— EGYHÁZI HIVATALOS LAP —

Megjelenik minden hónapban.	Az E. K. T. megbízásából szerkeszti: Dr. Borbély István főgimn. r. tanár	Szerkesztőség és kiadó-hivatal: a szerkesztő címen Kolozsvar, Unitárius Kollégium.
-----------------------------	---	--

Előfizetés az Egyházi Hivatalos Lapra: egész évre 12 leu. Egyes szám ára 1 leu. Mindenféle közlemény és pénzküldemény a szerkesztő fenti címére küldendő.

Magyar Szövetség.

Végre testet öltött, ami a magyarság egyetemében eddig vágyként, törekvésként ott élt a lelkek mélyén. Julius 6-án alkotmányosan szervezkedett Romániának egész magyarsága: megalakult a Magyar Szövetség. Ez a nagy jelentőségű történelmi esemény határkő a romániai magyarság életében. Egy ezeréves, gazdag mult eszményeivel, tanulságaival megáldott nép számára új utakat jelöl; a melyeken haladva új eszközökkel kell megvédelmeznie és gyarapítania a régi kincseket. Ezzel a ténnyel az elszakadt magyarság törvényes képviselőhöz jutott, melynek kötelessége férfias nyíltsággal s törhetlen kitartással helyt állani népünk jogos érdekeiért. Minden magyar szívnek éreznie kell, hogy dobbanása, fájdalma testvéri visszhangra talál s bajaiban megértő, segítő kéz nyúl feléje. És millió szívnek nemes összedobbanása áldásthöző harmóniába olvad össze.

Ezzel a lépéssel másfelől a becsület erős érzésétől vezérelt, nyílt kijelentést tett az itt élő magyarság arra néve, hogy az igazság követelményeit nem vizsgálva, férfias határozottsággal levonja azokat a következtetéseket, amelyek a világ hatalmai részéről róla, nélküle hozott s most már jogérvényes nemzetközi döntésből új államjogi helyzetében becsületesen levonandók. Jaj annak a népnek, amely a világrengető események véres tanulságait érvényre juttatni nem tudja. A magyar nép politikai érettsége, iskolázottsága biztosíték arra, hogy mi okolni tudunk és fogunk ezeken a tanulságokon; és látjuk, hogy a világ népeit a valóban becsületes és igazságos demokratikus irányú haladás menti meg attól a sorvasztó posványtól, melybe az erkölcstelen, hazug alakoskodás sülyesztette. Ez a tanulság jelzi a Magyar Szövetség útjait is, melyen minden lépést népünk egyetemes érdekeinek hív szolgálása kell, hogy áthasson, vezéreljen.

Mint egyház is őszinte örömmel üdvözljük a Szövetséget, mely egyebek mellett azért is alakult, hogy a teljesen egyenlő és viszonyos vallás-szabadságért, valamint a magyar egyházak történelmi autonómiájának biztosítása és fejlesztése (2. §.) érdekében szálljon sikra.

Az itt élő népek boldogulása és békéje s áldásthozó munkálkodása attól függ, hogy ezt a nyílt és őszinte lépést az állam többségi nemzete, valamint annak kormánya és képviselője hasonló őszinte megértéssel fogadja-e s a kisebbségi nemzetek fejlődésének és alkotó munkásságának szabad lehetőségét biztosítja-e?

Hinnünk kell, hogy a mélyebb politikai belátás nem fogja engedni, hogy ebben a feltevésünkben csalódjunk. (k. g.)

A magyar lutheránus egyház.

Szivünk őszinte szeretetével üdvözljük azon ágostai evangélikus egyházközségi megbizottakat, kik f. évi július 8-án Kolozsváron gyűlést tartottak s kimondották, hogy mint Románia területén élő evangélikus magyarok, svábok és tótok, az erdélyi szász lutheránusok egyházkerületétől függetlenül önálló magyar lutheránus egyházkerületet alakítanak egyházközségeikből.

Igaz megértéssel köszöntjük őket s testvéri segítségünket ajánljuk fel. Nekünk e mozgalom kétszeresen kedves. Hiszen nagy egyházalapítókat, Dávid Ferencet juttatja eszünkbe, ki a XVI. század forrongó világában, elhagyván római katolikus hitét, Luther követője lett s mint ilyen megalakította az erdélyi magyar lutheránus egyházat, melynek ő lett első püspöke. Dávid Ferenc később kálvinista, utóbb az unitárius hitre tért s kilépett a lutheránus egyházból. Azonban mindenütt nagy alkotásokat hagyott maga után. Ilyen egyebek mellett az erdélyi magyar lutheránus egyház is, amely Dávid Ferenc halála idején ugyan már eggyé olvadt össze az erdélyi szász lutheránus egyházzal, de évszázadokon át megőrizte önállóságának emlékét. Most, hogy Dávid Ferencnek nagy alkotása megváltozott körülmények között s a mai modern idők szellemének megfelelőleg feltámadott, Istennek áldását kérjük rá.

Az új egységes középiskola.

E. K. Tanácsnak az új egységes középiskolára vonatkozólag 821—1921. sz. rendelkezéséből közöljük az alábbiakat:

E. K. Tanács a többi magyar felekezeti főhatóságokkal egyetértve elhatározta a jövő (1921/22.) iskolai évtől kezdve az egységes középiskola megalkotását. Az új középiskola felső és alsó tagozatra oszlik. Az alsó tagozat tanterve a gimnázium és a volt polgári iskola tantervének egységesítése. A felső tagozat (vagyis a volt gimnázium V. osztályától kezdve) bifurkálódik gimnáziumi és reál szakra, amelyek között hajlama és tehetsége szerint választ a tanuló. Az alsó és felső tagozat csak a főgimnáziumoknál állítandó be; ahol polgári iskola volt, ott csak az alsó tagozat tartandó fenn. A tanterv átmeneti, egyelőre csak az 1921/22. évre szól. Ehhez a tantervhez közoktatásügyi államiitkárság 17.120—1921. IV. sz. alatt járult hozzá.

Körlevél

esperes afiai útján valamennyi lelkész afiának az egyházi főtanács elhalasztása tárgyában.
Sz. 1022—1921.

Egyházi Képviselő Tanács a f. évi augusztus hó 28-ra egybehívott egyházi Főtanácsot a pénzügyi bizottság előterjesztése alapján f. évi október hó 30-ra s a következő napokra halasztja el, mert a legfontosabb számadások megvizsgálásával, valamint a költségvetések egybeállításával számvevőség, illetve pénzügyi bizottság augusztus hó végére nem készülhet el.

Felhívjuk Tisztelendőségedet, hogy az egyházközségében lakó főtanácsi tag afiaival az E. K. T. ezen határozatát tudomásvételre közölje.

A Magyar Unitárius Egyház Képviselő Tanácsának Kolozsvárt, 1921. augusztus hó 3-án tartott üléséből.

Ferencz József,
unitárius püspök.

Kovács Kálmán,
titkár.

A Lelkészkör, az Unitárius Irodalmi Társaság és a Dávid Ferenc-Egylet elnökei tudatják, hogy a f. év aug. 27-re kitűzött üléseket f. évi okt. hó 29-re halasztották.

Órarend.

I. Alsó tagozat (I—IV. osztály).

	I.	II.	III.	IV.
Vallás	2	2	2	2
Magyar nyelv	4	4	3	3
Román nyelv	4	4	3	3
Német nyelv	—	3	3	3
Történelem	2	2	2	2
Földrajz	3	2	3	2
Természetrajz	3	2	—	—
Vegyten	—	—	—	3
Fizika	—	—	3	—
Számтан	5	4	3	3
Szabadkézi rajz	2	2	2	2
Közgazd. és jogi ism.	—	—	—	2
Egészségtan	—	—	—	2
Szépírás	1	1	—	—
Gyorsírás	—	—	2	1
Ének	1	1	1	1
Torna	2	2	2	2
Kötelező óraszám	29	29	29	31

II. Felső tagozat (fiú középiskolánál).

	Gimn. tagozat.				Reál tagozat.					
	V.	VI.	VII.	VIII.	V.					
Vallás	2	2	2	2	—	—	—	—	—	2
Magyar nyelv	3	3	3	3	—	—	—	—	—	3
Román nyelv	3	3	3	3	—	—	—	—	—	3
Latin nyelv	5	5	4	4	—	—	—	—	—	—
Német nyelv	3	2	2	2	—	—	—	—	—	3
Angol nyelv	3	3	3	2	—	—	—	—	—	3
Francia nyelv	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Történelem	3	3	3	3	—	—	—	—	—	3
Földrajz	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—
Természetrajz	3	3	—	—	—	—	—	—	—	3
Vegyten	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Fizika	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—
Mennyiségtan	3	3	3	2	—	—	—	—	—	3
Ábrázoló mértan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Filozofia	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—
Szabadkézi rajz	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Egészségtan	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Gyorsírás	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Ének	1	1	1	1	—	—	—	—	—	1
Torna	2	2	2	2	—	—	—	—	—	2
Kötelező óraszám:	32	32	32	32	—	—	—	—	—	34

Fakultatív tárgyként tanítandó a gimnáziumi tagozaton a görög nyelv VI—VIII. osztályokban heti 2—2 órán.

Rendkívüli tárgyként taníthatók gimnáziumi szakon a) francia nyelv VI—VIII. heti 2 órán; b) rajz V—VIII. heti 2 órán. Mindkét tagozaton (gimn. és reál) közösen: természetrajzi gyakorlatok V—VI. heti 2—2 órán; fizikai gyakorlatok VII—VIII. heti 2—2 órán; kézi munka V—VIII. heti 2—2 órán.

Átmeneti intézkedések.

Az új tanterv az I—V. osztállyal befejezőleg azonnal életbe lép; az V. osztálynál megnyitandó a gimnáziumi és a reálszak. Az V. osztályba úgy a fiú, mint a leányközépiskolánál minden különösebb vizsga nélkül felvehető a polgári iskola IV. osztályát sikeresen végzett növendékei. Az I—IV. fiuosztályban a latin nyelvből, a leányközépiskola alsó tagozatán a francia nyelvből kapott elégtelen osztályzat nem veendő figyelembe, így annak kijavítása sem szükséges. A tanuló így is felvehető a következő osztályba; a tanuló kívánságára azonban a javító vizsga kiveendő. A polgári iskola IV. osztályából elégséges bizonyítvánnyal jelentkező tanuló felvétele felett az igazgatóság határoz.

A VI. osztálytól kezdve a fiugimnáziumnál a tanterv és a tananyag a régi marad a következő módosításokkal:

a) a görög nyelv helyett minden osztályban heti 3 órán az angol nyelv veendő be. A román nyelv óraszámát minden osztályban heti 3 óra. A VIII. osztályban a történelem 3 óra. A latin nyelv óraszámát a VI—VII.-ben 1-el csökken. Az órarend tehát a következő:

	VI.	VII.	VIII.
Vallástan --- --- ---	2	2	2
Román nyelv --- ---	3	3	3
Magyar nyelv --- ---	3	3	3
Latin nyelv -- --- ---	4	4	4
Angol nyelv --- ---	3	2	2
Német nyelv --- ---	3	3	3
Történelem --- --- ---	3	3	3
Természetrajz --- ---	3	—	—
Fizika --- --- ---	—	4	4
Mathematika --- ---	4	3	2
Filozofia --- --- ---	—	—	3
Ének --- --- ---	1	1	1
Egészségtan --- ---	—	2	—
Torna --- --- ---	2	2	2
Kötelező óraszám:	31	32	32
Görög nyelv (fakultatív)	2	2	2

Díjak.

Érettségi díjakra vonatkozólag a mult évi rendelkezéseink maradnak érvényben. Magánvizsgálati díj az alsó tagozaton 200 leu, felső tagozaton 300 leu; összevont vizsgálat esetén 300, illetve 450 leu, de a tandíj mindkét osztályról egészében megfizetendő.

A javítóvizsgálatok díja tantárgyanként 25 leu.

Az iskolai díj alsó fokon 430 leu, felső fokon 830 leu.

*

A fenti intézkedések alapján a székelyudvarhelyi unitárius polgári fiúiskola megszűnik. Székelykeresztúron (a megszüntetett református polgári leányiskola helyett) unitárius leányiskola állítatik fel a főgimnázium alsó tagozata mellé.

Kolozsvári és tordai főgimnáziumaink változatlanul fenntartatnak.

E. K. T. gyűlés.

Az E. K. Tanács f. évi június hó 17-én tartott gyűlésén a következő ügyek intéztettek el:

1) Elnöki előterjesztések: Püspök jelenti, hogy az Egyházi Fegyelmi bíróság 1921. május 30-án tartott ülésében dr. Boros György theol. akad. tanár és egyház főjegyző fegyelmi ügyében a következő határozatot hozta: „A fegyelmi bíróság dr. Boros György theol. akad. tanár és egyház főjegyzővel szemben a fegyelmi felelősségről szóló törvény 50. §. b) pontja alapján a fegyelmi eljárást, valamint az 55. §. alapján az E. K. Tanács által 1921 május 11. napján 108. jkv. (652. E. K. T. sz. a.) elrendelt felfüggesztést is megszünteti. A fegyelmi bíróság a dr. Boros György nyilatkozatában az 1921. évi február 1-től való távollétét igazolva látja, a fegyelmi eljárásra alapot nem lát s ezért a fegyelmi eljárást, valamint a felfüggesztő határozatot is meg kellett szüntetni.” E határozatnak szöveg szerinti előterjesztése után püspök az E. K. T. élénk helyeslése közben melegen üdvözli dr. Boros afiát s kívánja, hogy régi munkakörében legyen Istennek áldása minden cselekedetén.

Egyben felhívja, hogy foglalja el újra főjegyzői székét. Dr. Boros a püspök üdvözlését hálásan megköszönve, megindító szavakban emlékezett meg távollétének viszontagságos napjairól.

2) E. K. T. felhívja dr. Boros György afiát, hogy az utrechti egyetemnél levő és unitárius papnövendékek részére létesített tanulmányi alapítványról terjesszen be részletes, pontos jelentést.

3) E. K. T. beveszi dr. Gelei József kolozsvári főgimn. r. tanártól a tanári esküt.

4) E. K. T. mély sajnálattal veszi tudomásul, hogy Gálfi Lőrinc theol. akad. tanár, Rediger Géza és Veress Béla lelkészek f. évi május 21. óta meg vannak akadályozva tanári, illetőleg papi működésük folytatásában.

5) E. K. T. köszönettel veszi tudomásul, hogy a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó bank kolozsvári igazgatósága a kollégiumi konviktus céljaira újólág 100 leit adományozott.

6) Az elesett hősök emlékének megünneplésére rendelt június 9-ki ünnepséggel kapcsolatosan a jövőre nézve E. K. T. kívánatosnak tartja, hogy az állami hatóságok fejei az egyháziakkal (püspök) előzetesen állapodjanak meg olyan program összeállításában, melyben az egyházak a maguk hitelvei és nyelve érvényesülése tekintetében megnyugodhatnak.

7) E. K. T. a számvevőség előterjesztésére Keresztély Lajos egyházi tanácsos afiát 1921 június 1-től, augusztus 31-ig alkalmazza a számvevőség kiegészítésére.

8) E. K. T. a Főtanács utólagos jóváhagyása reményében a bányabükki birtokból beszállítandó fa árát a kollégium részére ölenként 260 leiben, az alkalmazottak részére 225 leiben állapítja meg.

9) E. K. T. a Kovács Dénes és neje alapítványi birtokhoz tartozó erdőrészt kitermelését jószágfelügyelőség javaslatára a jövő évre halasztotta.

10) E. K. T. a torockói egyházközségben f. évi május 16-án megtartott püspöki vizsgálat jegyzőkönyvével kapcsolatban a) felkéri a kultuszminiszter urat, hogy általános intézkedést tegyen az irányban, hogy egyházközségeinkben az erkölcsnemesítő egyesületek alapszabály szerint működhessenek és gondoskodás történjék aziránt, hogy azokat működésében a helyi közigazgatósági hatóság ne akadályozhassa; b) egyházközség elöljáróságát felhívja, hogy minden lehető módon szorgalmazzák a törvénytelen házasságok törvényesítését; c) hálás köszönetét fejezi ki Czupor Ferenc és nejének 250, dr. Borbély István tanárnak 1000 lei alapítványáért, továbbá Botár Simon és társainak 850 Péterffi Gyula és neje 100, Kriza Józsefné 250, özv. Botár Istvánné és Péterffi Gyuláné 250 lei értékű urvacsorai bor és kenyér ajándékozásáért, stb.

11) E. K. T. a jószágfelügyelőség előterjesztésére jóváhagyja, hogy 100 köbméter fának a kollégium részére díjtalanul eszközendő befuvarozása ellenében a bányabükki erdőből 3 erdőrész az 1921. évre legelőül bérbeadásék.

12) E. K. T. többoldalról történt tudakozódásra kimondja, hogy az egyházközségek vagyonteltárának a jelen viszonyok között való újabb összeállítását nem tartja szükségesnek és időszerűnek, azonban felhívja esperes fiait, hogy köri felügyelőség gondnokkal és köri jegyző afiaival megtárgyalva e kérdést, mondjanak véleményyt a tekintetben, hogy a vagyonteltár összeállításánál minő szempontokat tűzzön ki E. K. T. az értékelésnél.

13) E. K. T. Péter Sándor muzsnai lelkész afiának a városfalvi kepe hátraléka ügyében való fellebbezését, mint a Szerv. Törvény 175. II. pontja szerint közigazgatási birói eljárás alá tartozót, illetékes elbírálásra a II. foku közigazgatási bírósághoz teszi át.

14) E. K. T. dr. Ferenczy Géza főgondnok, valamint titkár afiának 1921. június 6—12, illetve 13—16 napjan megtett bukaresti utjokról betérjesztett jelentést tudomásul veszi és elnökséget felhívja, hogy annak alapján a szükséges intézkedéseket és lépéseket tegye meg.

15) E. K. T. tekintettel arra a nagyarányu adakozásra, melyet nyáradszentmárton-csikfalvi derék hiveink templomunk rendbehozatalára kifejtettek, amely a hivek áldozatkésztségét, akik az előző évben is orgonajavításra 1000 lei, az iskolaépületek javítására 2000 lei, énekvezér-

tanítói telken ház és konyha javítására 4000 lei összeget áldoztak, az egyház jelenlegi súlyos anyagi helyzetében is igyekeznek a maga részéről is elősegíteni a templom kijavítási munkálatokat és e célra 2000 lei összeget utal ki kivételképen. Kifejezést ad E. K. T. azon reményének, hogy E. K. T. ezen tényével hozzájárult ahhoz, hogy nyárádszentmárton-csikfalvi anyaegyházközségünknek derék hívei őseiktől örökölt buzgósággal és nemes áldozatkészséggel fognak ezután is vallást tenni hitükről és egyházukhoz való ragaszkodásukról.

16) E. K. T. a komjászegyi egyházközség részére templomjavításra 2000 lei kölcsönt utal ki kötelezvényre 5 százalék kamat mellett.

17) E. K. T. a kolozsvári kollégium főgimnáziumában megtartott kormánybiztosi látogatás jegyzőkönyvével kapcsolatosan határoz.

18) E. K. T. a székelykereszturi gimn. udvarán lévő korhadt faanyagról, továbbá az ottani tanárok nyugdíjilletékének megfizetési módzatairól határoz.

19) E. K. T. a székelykereszturi főgimnáziumnak és konviktusának 1920. évi zárszámadását illetőleg határoz.

20) E. K. T. egyik régebbi határozatának kiegészítéseképpen Palczér Károly tordai főgimn. tanár részére utólag óratöbbleti díjat utal ki.

21) E. K. T. a tordai főgimnáziumunkban történt kormányképviselői látogatás jegyzőkönyvével kapcsolatban határoz.

22) E. K. T. tudomásul veszi, hogy a küküllőkőri unitárius iskolánál működő tanítók unitárius tanítói és egyházi érdekek szolgálatára egyesületbe tömörültek, melynek elnökévé Miklós János küküllődombóri tanítót, jegyzőjévé pedig Tóth Mária dicsőszentmárt ni tanítónőt választották.

23) E. K. T. tudomásul veszi a székelyudvarhelyi polgári fiúiskolában történt kormánybiztosi, illetőleg tanfelügyelői látogatáskor felvett jegyzőkönyvet.

24) E. K. T. örömmel veszi tudomásul, hogy a theol. akadémia vizsgáló bizottsága előtt f. évi június 3-án Gál Gyula, Máthé Sándor és Pataki Sándor III. éves; f. évi június 14-én pedig Balázs Ferenc, Máté Zsigmond, Pál Tamás és Pálffy Albert II. éves növendékek alapvizsgálatot tettek valamennyien általános jeles eredménnyel.

25) E. K. T. a theol. ifjusági olvasó egyesület részére különböző unitárius műveket utal ki s egyben felhívja a dekan afiát, hogy az ifjusági olvasó egyesület részére a szükséges tankönyvek beszerzéséről gondoskodjék.

26) E. K. T. felhívja a püspök ur elnöklete mellett kiküldött bizottságot, hogy a Theol. Akadémia reformjának kérdésével foglalkozzék és dr. Kiss Elek és dr. Borbély István afiai arra vonatkozó javaslatait tárgyalás alá véve, a Theol. Akadémia reformálására vonatkozó javaslatát olyan időben terjessze E. K. T. elé, hogy ez f. évi Főtanács elé legyen vihető.

27) E. K. T. tudomásul veszi a fiatalfalvi egyházközség közgyűlésének egy harang beszerzésére hozott határozatát.

28) E. K. T. a székelykereszturi főgimn. 1920—21. évi költségvetésére vonatkozólag határoz.

29) E. K. T. részvétellel értesül özv. Máthé Sándorné szül. Baczó Vilma volt városfalvi papnének f. év június 2-án történt elhunytáról. A temetési járulékot a megboldogult testvérének, Benedek Józsefnének részére utalja ki.

30) E. K. T. a székelykereszturi főgimnázium igazgatóságának néhai özv. Raffaj Domokosné hagyatéka ügyéről való jelentését tudomásul veszi és felhívja az igazgatóságot, hogy az ügygondnokság megszüntetésére a szükséges intézkedéseket tegye meg.

31) E. K. T. méltányló elismeréssel értesül arról, hogy Sárdi Simén Endre afia a csapóradnói leányegyházközség részére „Urasztala és urasztali kelyhek beszerzési alapja” címen 732 leu alapítványt tett.

32) E. K. T. a közoktatásügyi államtitkárságnak a koedukáció és leánytanulóknak fiúközépiskolákba való felvétele kérdésében kiadott rendeletére; minthogy ezen rendelet lényegében megegyezik a magyar V. K. M. 1917. évben kiadott rendeletével, a magyar V. K. M.-nak megküldött tiltakozó választ fenntartja most is és ezt közli az államtitkársággal.

33) E. K. T. elismeréssel fogadja dr. Zsakó István egyh. tanácsos afia figyelemre méltó indítványát, mely a régi Románia területén élő unitárius hives gondozására irányul és titkár afiának ez ügyben Bukarestben történt személyes tapasztalatai és utánjárása alapján kimondja, hogy felhívja esperes afiai útján lelkész fiait, hogy egyházközségükben állítsák össze haladéktalanul azoknak a névsorát, akik az egyházközségből az utolsó öt évtized alatt a hives tudomása szerint a régi Románia területére költöztek s lehetőleg igyekezzenek megtudni az illetők rokonai, ismerősei útján tartózkodási helyüket. A beérkező adatok alapján azután E. K. Tanács bukaresti ismerős hiveink s az ottani református lelkései hivatal segítségével az összeírást megkísérli.

34) E. K. T. felhívja a jószágfelügyelőséget, hogy a néhai özv. Marosi Gergelyné hagyatékán létesített tejjgazdaságról részletes jelentést tegyen az ide vonatkozó számadásokkal együtt, valamint javaslatot arra nézve is, hogy miképen lehetne a kolozsvári kollégium konviktusa részére jövő iskolai évben tej-reggelit biztosítani.

35) E. K. T. elfogadja a Kisebb alapok számadásait.

36) E. K. T. az Unitárius Lelkészkörnek előterjesztéséből méltányló elismeréssel értesül arról, hogy Péter Sándor lelkész afia és neje Bitay Mária 5000 Kor. értékű 6 százalékos hadikötvény alapítványt tettek a lelkészkör által kezelendőleg.

37) E. K. T. tudomásul veszi az özv. Szathmáry Ferencné ellen Kossuth L.-utca 7. számú telken bérben birt. bolthelyiségre vonatkozó pernek megszüntetését, ha a perbeli költségeket alperes rendezni hajlandó.

38) E. K. T. dr. Simándi István tordai ügyvéd afiának a tordai főgimn. tanárok ellen irányuló panaszos beadványát a nevelésügyi bizottság javaslatára irattárba helyezi, minthogy ez ügyben sem az igazgatóság, sem annak egyes tagjaival szemben semmi további lépést vagy intézkedést szükségesnek nem lát.

39) E. K. Tanács a felsőfehéri egyházkörnek 1909. év augusztus havában tartott közgyűléséből felterjesztett s az egyházkörnek, valamint az Unitárius Lelkészkörnek véleményezésre megküldött indítványát, mely szerint minden állásban levő lelkész köteles legyen évenként legalább ötször más egyházközségben is istentiszteletet vagy felolvasást tartani, — bár elismeri, hogy a lelkészeknek s különösen a kiválóbb lelkészeknek más egyházközségben való prédikálása építőhatású és kívánatos, — nem tartja kivihetőnek s ennek kötelezővé tételét E. Főtanácsnak nemjavasolja.

40) K. Simó Pál, Károlyi Gyula és Illés László a (Kolozsvár) Széchenyi-tér 27. sz. telken mészárszék építése végett kérvénnyel fordultak az E. K. Tanácshoz. E. K. Tanács nevezett kérvényezők által folyó évi június hó 11-én beadott és kiküldött bizottság Demény Andor szakértő által megvizsgált ajánlatnak tárgyalásakor megdöbbenéssel értesül arról, hogy nevezettek az E. K. T. intézkedését be sem várva, az építkezéshez hozzákezdtek. E. K. T. ezen eljáráson megütközését fejezve ki, K. Simó Pál jószágfelügyelőségi elnök e ténykedését helyteleníti, elítéli és megdorgálja. Nehogy azonban kárt okozzon nevezetteknek, engedélyt ad a telken megkezdett építkezésre szakértőileg megállapított feltételek mellett; egyuttal megállapítja a bérleti szerződés feltételeit is.

41) E. K. Tanács dr. Boros György főjegyző elnökle mellett dr. Árkossy Gyula, pénztárnok, jogtanácsos és titkár afiaiból álló bizottságot küld ki arra, hogy a leányotthon újabb elhelyezésével foglalkozva, az illetékes hatósággal új helyiség megnyerése céljából lépjenek érintkezésbe.

Egyuttal megújítva korábbi határozatát, felhívja ezen bizottságot arra is, hogy illetékes hatóságnál küldöttségileg sürgesse legelső sorban már két év óta családjától elszakitva élni kényszerített dr. Borbély István tanár afia részére egy lakásnak valamely egyházi tulajdont képező házban való biztosítását; továbbá a főgondnok dr. Ferenczy Géza afia részére a Bólyai-utca 6. szám alatti házban jelenleg elrequirált 1 szoba kiürítését; továbbá a kollégiumi kórháztelek felszabadítását az által, hogy a kényszerütségből oda betelepített Nagy József tanító afia részére megfelelő lakás adassék; és végül Egyed Józsefnek a kollégium épületéből való kitelepítését.

Elnökséget utasítja E. K. Tanács, hogy a vallásügyi minisztérium és a közoktatásügyi államtitkársághoz fenti ügyben beadványt intézzen.

Rendeletek.

Sz: 37—1921.

Rendelet

az esperes afiai utján valamennyi lelkész afiához a régi Románia területén élő unitárius hívek összeírása tárgyában:

Egyházi Képviselő Tanács a régi Románia területén elszórtan élő híveink számbavételét szükségesnek tartván, hogy azok lelki gondozása céljából a megfelelő intézkedéseket megtehesse, lelkész afiait felhívja a következőkre:

1. Haladéktalanul állítsák össze azon hívek névsorát, akik az egyházközségükből az utolsó 5 évtized alatt a lelkészi hivatal feljegyzései vagy a hívek tudomása szerint a régi Románia területére költöztek.

2. Igyekezzenek az illetők rokonai, ismerősei utján az egyházközségből elköltözötték tartózkodási helyét megtudni és eljárásuk eredményéről tegyenek jelentést.

A magyar Unitárius Egyház Képviselő Tanácsának Kolozsvárt, 1921. június 18-án tartott üléséből.

Ferencz József s. k. püspök.

Kovács Kálmán s. k. titkár.

Sz.: 853—1920.

Rendelet

esperes afiai útján valamennyi lelkész affának a törvényes határidőn belül megfelebbezett egyházközségi határozatok tárgyában:

E. K. Tanács kimondja, hogy az egyházközségek mindazon határozatai széljegyzésére (margo), melyek törvényes határidőn belül megfelebbezve lettek, a jegyzőkönyvvezető a felebbezés tényét köteles feljegyezni s a felsőbb foku hatóság jogerős határozata utólagosan szintén a széljegyzeten avagy külön jegyzőkönyvi pont alatt megjegyzendő, illetve bevezetendő.

A Magyar Unitárius Egyház Képviselő Tanácsának, Kolozsvárt, 1921. június hó 18-án tartott üléséből.

Ferencz József s. k.
püspök.

Kovács Kálmán s. k.
titkár.

Sz.: 829—1920.

Rendelet

esperes afiai útján valamennyi egyházközségnek a Dr. Tóth György egyh. tanácsos afia „Az unitárius egyház szervezete” című munkája megrendelése tárgyában:

E. K. Tanács valamennyi egyházközségnek megrendeli, hogy „Az Unitárius Egyház Törvényeinek gyűjteménye” I. kötetét: Dr. Tóth György egyházi tanácsos afia: „Az unitárius egyház szervezete” című munkáját, amely egyházi életünkben a gyakorlati használat szempontjából nélkülözhetetlen, szerezzék meg. A könyv kapható az E. K. T. irodáján. Ára 45 leu.

Felhívja E. K. Tanács egyuttal egyházi tanácsos, lelkész, kántor, tanító és tanár afiainak figyelmét e gyűjteményes munkára és annak megvételét ajánlja és kifejezi azon reményét, hogy hiveink közül minél többen megrendelni és tanulmányozni fogják-e munkát. E tekintetben különösen lelkész afiainak közremunkálására számít.

A Magyar Unitárius Egyház Képviselő Tanácsának Kolozsvárt, 1921. június hó 18-án tartott üléséből.

Ferencz József s. k.
püspök.

Kovács Kálmán s. k.
titkár.

A Dávid Ferenc Egylet közgyűlése.

A D. F. E. tagjait és barátait tisztelettel meghívom közgyűlésre Kolozsvárra. Több év óta most kínálkozok alkalom, hogy összegyűlhessünk unitárius főiskolánk dísztermébe. Gyűlés kezdete d. u. 5 órakor. Kérem a fiókegyleteket, sziveskedjenek jelentéseiket és számadásaikat beküldeni.

Cluj (Kolozsvár), 1921. július 16.

Br. P. Horváth Kálmán
elnök ur megbízásából

Dr. Boros György
főtítkár.

Egyházköri közgyűlés.

A kolozsдобokai egyházkör f. évi közgyűlését július hó 10-én tartotta meg Kolozson. Különös jelentőséget adott az idei közgyűlésnek az, hogy ujonnan megválasztott köri felügyelő gondnok Dr. Szentiványi I. József ekkor tartotta beköszöntőjét és a kolozsi egyházközség a köri közgyűléssel kapcsolatban ünnepelte temploma építésének 100 éves fordulóját. A körben lakó egyházi tanácsosok számosan jelentek meg a közgyűlésen és ünnepélyen. A közgyűlést dr. Szentiványi József felügyelő gondnok erős unitárius érzéstől áthatott beszédében nyitotta meg, mely a közgyűlés tagjainak hosszantartó tetsző nyilvánítását és elismerését vivta ki. Fülöp Mózes lelkész imája után Ürmösi Károly esperes adta elő évi jelentését. És bejelentette, hogy f. ü. gondnok afia 500 leus alapítványt tett bankett megváltás címen. A tanügyi jelentéseket Vári Albert tanár és Ütő Lajos igazgató ismertették. Főtanácsi köri képviselőnek Mózes Károly mocsí gyógyszerész afiát, egyházköri közigazgatási bíráknak Antónia Mihály, Ütő Lajos, dr. Abrudbányai Géza és dr. Benczédi László afiait választotta meg a közgyűlés.

Az egyházköri gyűléssel kapcsolatosan Istentisztelet keretében folyt le a kolozsi templom fennállásának 100 éves jubileumi ünnepe. Imádkozott Kiss Sándor lelkész, egyházi beszédet mondott dr. Boros György egyházi főjegyző. Majd Kiss Sándor lelkész emlékeztetést olvasott föl a templom és toronyépítés történetéről és azután dr. Boros György főjegyző püspök ur üdvözlő levelét olvasta fel, majd az egyházkör nevében Ürmösi Károly esperes, ezt követőleg a görögkeleti, görögkatholikus, róm. kath. és ref. egyházközségek lelkészei üdvözölték az unitárius egyházközséget. Az üdvözlőket Kiss Sándor lelkész afia köszönte meg. A templomi karéneket Kiss Sándorné tiszteletes asszony vezette. A minden tekintetben szép és felemelő hatású ünnepély után a kolozsi fürdő nagytermében közebb volt, melyen számos pohárköszöntő hangzott el.

H I R E K

Az Unitárius Irodalmi Társaság közgyűlésének tárgysorozata. A főtanács alkalmával tartandó közgyűlés tárgysorozata: 1. Elnöki megnyitó. 2. Költeményeiből felolvas Ürmösi Károlyné. 3. Szavall Taar Géza. 4. Novellát felolvas Pálffy Ákos. 5. Megjutalmazott egyházi ének szerzeményét orgonakisérettel bemutatja Erdős Mihály. 6. Martineau-tanulmányok. Irta és felolvassa Lőfi Ödön. 7. Igazgatói beszámoló. 8. Előterjesztések, indítványok, választások. 9. Elnöki bezáró.

Nyilvános köszönet. Az Unitárius Egyház Szervezete című munkára az előfizetési felhívás alapján Gergely Sándor gondnok, Kádár Sándor pénztáros és Fazakas Zsigmond urak Brassóból pártoló díjként 100—100 Leut voltak szívesek aláírni és befizetni. Az ügy iránt tanúsított fokozott érdeklődésükért és követésre méltó, példás áldozatkész-ségükért fogadják a szerző őszinte köszönetét és meleg üdvözlését. A kolozsvári előfizetések szép eredményét nagymérvben fokozta Csorba Miklós, Gál Gyula, Nagy Albert, Ürmössy Jenő és Sikó Dezső érettségizett urak szíves és önzetlen buzgólkodása. Fogadják a szerző hálaköszönetét, azzal a hozzáadással, hogy a közügyet szolgálni mindig nemes cselekedet. *(Dr. Tóth György.)*

Az „Üdvarhelykőri Dávid Ferenc Egylet“ közgyűlése f. évi július 24.-én lesz Homorodalmáson. A gyűlés műsora a következő: I. Istentisztelet: Imát és egyházi beszédet mond Orbán Lajos újszékelyi lelkész. II. Műsor: 1. Elnöki megnyitó. 2. Szaval Györfly Polika. 3. Orgonakisérettel énekel Sigmondné Mátyás Piroska. 6. Szaval Kiss Jenő. 7. Elnöki bezáró. III. Hivatalos rész: 1. Jegyzőkönyvfelolvasás. 2. Jelenlések. 3. Indítványok. 4. Tisztújítás.

Értesítés. Az „Unitárius Egyház Szervezete“ című gyűjteményes munka a tervezett 10 ív helyett 14 ív terjedelemben jelent meg. A könyv szétküldése folyamatban van. Ha valaki nem kapná meg: sziveskedjék megreklamálni. A 40 Leu előfizetési összeg ellenében a könyvet csak azok kapják meg, akik az előfizetési díjat kellő időben beküldték (vagy megfelelő módon bejelentették). Ellenkező esetben további 5 Leu lesz fizetendő. A könyv megrendelési ára: 45 Leu. Megrendelhető Kolozsvárt, Móricz Márton irodafőtiszt urnál (Unitárius koll.) Dr. Tóth György.

Református Tanárképző Intézet. Az erdélyi református egyházkerület hivatalos lapja írja (1921. július 15-én a 12. számban): „Az 1921. július 2—5-ig tartó egyházkerületi közgyűlés egyebek mellett elhatározta, hogy a kolozsvári református theol. fakultás mellett jogosan fennálló tanárképző intézetet fenntartja.“ A beiratkozás idejéről, az előadásokról, stb. a Tanárképző Intézet Igazgatósága ad bővebb felvilágosítást. (Kolozsvár, Református Theologiai Fakultás)

Kérelem. Az Unitárius Egyház Szervezete c. munka előfizetési ivateit a gyűjtők sziveskedjenek sürgősen visszaküldeni üresen is, mert július hó 15.-vel az előfizetések ideje lezárult. E nap után már csak megrendelési árban: 45 leu ellenében szereshető meg a munka. A gyűjtők szives fáradozását a munka szerzője hálásan köszöni. (Dr. T. Gy.)

Iskolai díjak kolozsvári kollégiumunkban. Az épen most megjelent Értesítőből közöljük az 1921—22. isk. évre megállapított díjakat:

1. *Elemi iskolában* 150 leu fizetendő két részletben. Segélyző-alapra 5 leu.

2. *Főgimnáziumban*: nyugdíjjarulék, beiratási díj 30 leu, iskolai díj az I—IV. oszt.-ban 400, az V—VIII. osztályban 800 leu.

3. *Internátusban*. Bennlakó elemi iskolai, gimn. és leányotthon tanuló 400 leu internátusi díjat két részben. Főiskolai fiu- és leány: tanulók 600 leut.

4. *Konviktusban*. Az élelmezés díja unitárius tanulónak 700 leu, nem unitáriusnak 1050 leu. Ezen kívül terményekben minden tanuló tartozik beszolgáltatni 100 kg. szitált búzalisztet, 5 kg. zsírt, 100 drb. tojást, 10 kg. hüvellyest (bab, borsó vagy lencse). Teríték díj 10 leu. — A díjak a szabályszerű iskolai szünetekre nem terjednek ki. A szüneti élelmezés díja a napi árakhoz képest állapítottatik meg.

Az Unitárius Irodalmi Társaság közleményei: Az Unitárius Irodalmi Társaság nyári vándorgyűlései.

Minden várakozást felülmuló sikerrel tartotta meg nyári vándorgyűléseit az Unitárius Irodalmi Társaság. Oly nagy szeretettel fogadták s akkora elismeréssel adóztak az unitárius eszmék hirdetőinek mindenütt, hogy lehetetlen azt nem mondanunk: az U. I. T. vándorgyűlése nem csupán egy társaság szereplése volt, hanem a legerőteljesebb egyházépítő belmisszió. Hogy valóban ezzé nőttek ki magukat e vándorgyűlések, az elsősorban a vállalat lelkes igazgatójának, dr. Ferenczy Géza egyház főgondnoknak érdeme, ki fáradságot nem ismerő odaadással járta végig vendéglátó egyházközségeinket. Megjelenése nem csupán ünnepélyes megjelenés volt, hanem a legnemesebb értelmű munka is. Elnöki beszédei, pohárköszöntői tömör és erőteljes programját nyújtották a mai modern unitárius eszméknek; az egyházközségek vezető embereinél tett látogatásai pedig a cura pastoralisnak voltak emlékezetes cselekedetei. Kisérő társai, élükön dr. Borbély István tanár főtitkárral, mind teljes szívettel lélekkel láttak nagyjelentőségű munkájuk elvégzéséhez. Kik tanúi lehettek az elhangzott szép beszédeknek, felolvasásoknak, szavalatoknak, énekeknek és zenének, bizonyoságot tehetek róla, hogy dr. Ferenczy főgondnok-igazgató útján egyházunk nagytehetségű munkásainak színe-java kísérte. Az az unitárius hit, melynek ez alkalommal, dr. Borbély István, dr. Kiss Elek, Kovács Lajos, Lőrinczi István esperes, Orbán Lajos, Taar Géza, Ürmösi József voltak hirdetői, oly erővel és lendülettel bontakozott ki s nyitott utat magának, hogy valóban igazat kell adnunk mindazoknak, akik hitéletünknek megújulásáról beszélnek.

Külön is meg kell emlékeznünk Erdős Mihály nagyajtai énekvezérnek szép orgona-ének solójáról, mellyel e vándorgyűléseken megmutatta, hogy milyen sikerrel lehet érvényre juttatni egyházi énekeinknek magyaros motívumait a templomi zenében. Szeretnők, ha egyházi zenénk magyaros ritmusú átformálása nem maradna csupán egyes énekvezéreknek magán vállalkozása, hanem a templomi énekeskönyvünk revíziója alkalmával gyakorlatilag egyetemesen meg is valósulna. Erdős Mihály törekvésére ez úton is felhívjuk az illetékesek figyelmét.

A vándorgyűlésekről való részletes tudósításunk a következő:

Oklánd.

Az első gyűlés június 25-én volt Oklándon, hová a résztvevők egyrészt Székelykeresztúr-felől szekeren, másrészt Brassó-felől vonattal érkeztek meg. A Társaságot Pál Ferenc esperes fogadta és szállásolta el. Gyűlés előtt a templomot s a községet néztük meg s gyönyörködtünk az ott

található példás rendben és csinoságban. Majd az esperesné nagyasszony-nak igazi magyar vendégszeretettel készített gazdag ozsonnája után este 8 órakor a községi vendéglő nagytermébe mentünk a műsoros estély megtartására. A nagyterem egészen megtelt, az egybegyűlt közönség sorai-ban ott láttuk a helybeli uri és gazdaközönséget felekezeti különbség nél-kül, valamint a politikai hatóság vezetőit. A programot az oklándi ifju-sági dalárdának lelkesen előadott éneke kezdte meg. Utána dr. *Ferenczy Géza* igazgató tartotta meg elnöki megnyitó beszédét, ismertette az U. I. T. célját, eszközeit s azon törekvéseket, melyek e vándorgyűlésen kifejezést fognak nyerni. Egy igen ügyes ének quartett után *Nemes Nagy Lajos* adótárnok szavalta el nagy hatással *Tompának*: Haldokló mellett c. költe-ményét. A műsor középpontja dr. *Kiss Elek*nek „Miért vagyok én unitá-rius?” című szabadelőadása volt, mely tartalomra, formára és előadásra nézve egyaránt kivált. Ez előadás egész terjedelmére nézve meg fog jelenni az U. I. T. jelen évi évkönyvében s ezért bővebb ismertetésétől eltekin-tünk. Csak annyit jegyzünk meg róla, hogy a jézusi szeretet és igazság elvének ennél megragadóbb fejtegetését ritkán volt alkalmunk hallani. A hallgatóság méltó éljenzéssel fogadta. Ezután *Kiss Béla* szavalta el *Ady* Endrének egyik pacifista költeményét ügyesen s hatással *Erdős Mihály* „Hozzád jövünk óh nagy Isten” és „Térj magadhoz drága Sion” kezdetű régi énekeinket adta elő általa stiluzált magyaros előadásmóddal harmo-nium kísérettel. Szép énekét a leghálásabb elismerés fogadta. *Gyallay* Domokos novellája a programnak egyik művészi becsü száma volt, mit a hallgatóság méltóképen megtapsolt. Majd *Vári* Domokos adott elő élményeiből néhány humoros epizódot, ami általános derűtséget keltett. Az oklándi ifjusági dalárdának lelkes éneke után dr. *Ferenczy Géza* igaz-gató zárta be a műsoros estélyt, mely este 8 órától majdnem 11 óráig nyújtott élvezetet a közönségnek.

Műsor után társas vacsora volt egy másik vendéglő nagytermében, hol több pohárköszöntő hangzott el. Vacsora után az ifjuság táncre perdült.

Másnap — vasárnap — délelőtt az U. I. T. tagjai testületileg men-tek templomba, hol az istentiszteletet dr. *Kiss Elek* kissolymosi lelkész és *Erdős Mihály* nagyajtai énekvezér végezték. Istentisztelet után *Pál Ferenc* esperes üdvözölte a jelenlevő egyházi főgondnokot, ki megjelenésével s az U. I. T.-nak gyönyörű műsorával emlékezetessé tette itt tartózkodását. Templomozás után az istentiszteletre egybegyűlt hallgatósággal beszélget-tünk el, kikérdezve őket mindennapi foglalkozásukról s érdeklődve lelki szükségleteik iránt. Mindnyájan jóleső érzéssel állapítottuk meg, hogy az az atyai gondos lelkipásztorkodás, amivel *Pál Ferenc* esperes egyházköz-ségét immár évtizedek óta vezeti, a legpéldásabb rendet, békét és harmo-niát teremtette. Láttuk azt is, hogy a lelkész esperesnek *Nemes Nagy La-jos* adótárnok minden dolgában hűséges segítőtársa, ki nem csupán az

U. I. T. műsoros estélyének sikerét biztosította fáradhatatlan agilitásával, hanem különösen az egyházi ének és zene művelése terén valóban nagy érdemeket szerzett magának.

Délben társasbéd volt az esperesi háznál, honnan a legkelembesebb emlékekkel szekereztünk tovább előbb verőfényes napsütésben, majd zuhogó záporosóben.

Homoródszentpál.

Julius 26-án d. u. 4 óra körül érkezünk meg Homoródszentpálra, Ürmösi József lelkésznek messzeföldön híres egyházközségébe. Már útközben hallottuk a templomba hívó harangszót. E hivatgatás nekünk is szólott, kik a záporosó miatt kissé megkéstünk, de szólott az egész Homoród völgyének is. Az 5 órakor kezdődő műsoros délután valóban nemcsak Szentpál közönségét találta a templomban, hanem a körülötte levő egyházközségeket is, ami mindnyájunknak igen jóleső jelenség volt.

A homoródszentpáli program magas nivójú művészi műsor volt. Különösen szép és élvezetes ének és zeneszámokat hallgattunk végig, melyek első sorban Pálffy Ákos énekvezérnek szereztek dicsőséget. A behívó („Óh, jöjj az Urnak házába“) és gyülekezeti ének („Dicsér téged teljes szívem“) után Sigmond József homoródjánostalvi lelkész mondott költői lendületű áhitatos imádságot, Isten áldását kérve az U. I. T. munkájára. Utána Ürmösi Irma és Magda, Pálffy Margit, Kolozsi Erzsí és Szabó Juliánna énekelték orgona kísérettel. Gyermekekénekből ennél meghatóbbat valóban nem lehet elképzelni. A nagy és világos templomnak mélységes csöndjében e szép gyermekhangok úgy hangoztak, mint az egek felé törekvő áhitatnak szárnyasuhanásai. A zenei számok után dr. *Ferenczy Géza* igazgató nyitotta meg a gyűlést. Beszélt arról a műveltségről, melynek gyökerei a néplélekbe nyulnak alá, virágai pedig az egész világ számára nyílnak. E műveltségnek éltetője az unitárius keresztény hit, mely az U. I. T. minden munkáját áthatja. Igazi megértéssel fogadott szavai után *Bató Berta* szavalta el nagy hatással Tompának: „A gyülekezetben“ c. költeményét. Majd a homoródszentpáli gyermek énekkar énekelt el „Örök felség“ kezdetű egyházi énekünket. Ezután dr. *Borbély István* tanár főtitkár tartott szabadelőadást „Unitárius életcélok“ címen. Azt fejtegette, hogy a mi világunk az okságnak és törvényszerűségnek világa, minélfogva aki valóban helyesen akar élni, az okosan kell, hogy éljen. Előadását általános tetszés fogadta. *Molnár Berta*, *Reviczky Gyulának*: „Óh tartsatok bűnbánatot!“ című költeményét szavalta el nagyhatással. Utána *Erdős Mihály* énekelt el orgonakisérettel „Uram, ki búsulsz“ és „Súlyos csapás szállott“ kezdetű egyházi énekeinket magyaros tempóban igazi művészi módon. — *Gyallay Domokos* tanárnak kedves novellája élénk derűtségre hangolta a hallgatóságot. E háborustárgyu elbeszélésbe szépen

van beleszöve az amerikai unitáriusok rokoni szeretete. A rákövetkező énekszám mintegy folytatása volt a novellának, amennyiben a gyermekkar két szólamban énekelte el az angol himnuszt. Micsoda fenséges hatása volt ez éneknek, arról csak az beszélhet, aki azt hallotta. Nem a hangok ereje, de a hangok színe és harmoniája bővült meg benne. Erre az ének-karra Homoródszentpál valóban büszke lehet. Még *Derzsi* Borbála szavalta el Murányi Farkas Sándornak „Látta a keresztet“ című vallásos költeményét, aztán dr. *Ferenczy* Géza igazgató bezárta a gyűlést. Mielőtt szétoszlott a közönség, *Ürmösi* József homoródszentpáli lelkész üdvözölte a főgondnokot s kérte, hogy egyházas érzületét, munkakedvét és szeretetét minden unitárius ügy iránt őrizze meg továbbra is. A közönség „Megáll az Istennek“ kezdetű gyülekezeti ének mellett oszlott szét.

Este 8 órakor a népház nagytermében társas vacsora volt, melyen tartalmas pohárköszöntőkben fejtegették tovább a déliutáni műsor tanulságait. A leghatásosabb felköszöntőket kétségtelenül Barabás András köri felügyelő gondnok, Sigmond Ferenc homoródjánosfalvi lelkész és Nemes Nagy Lajos adótárnok mondták azzal, hogy a Társaság alapító tagjai közé való belépésüket jelentették ki. A derült hangulatu vacsora a reggeli órákig eltartott.

Az ifjuság itt is táncmulatságot rögtönzött, ami csakhamar megmozgatta még a higgadtabb kedélyeket is.

Megjegyezzük itt, hogy a vacsorát *Ürmösi* Józsefné tiszteletes asszony irányítása mellett a falusi gazdák feleségei készítették igazi hozzáértéssel. Izlett is minden ételük úgy, hogy a dicséretből nem fogytunk ki. A székelly vendégszeretetben az asszonyokkal együtt előljártak a homoródszentpáli falusi gazda emberek is, kik a templomban a közös vacsorán is teljes számban jelen voltak s az unitárius egyetértésben egynek érezték magukat vendégeikkel. Látszott, hogy itt mindenki megértette az alkalom jelentőségét.

Másnap azzal a tudattal távoztunk e derék székellyközségből, hogy olyan emlékeket vihetünk magunkkal, amelyek dicsőségére válnak az egyházközségnek is, vezetőjének is. Utközben még a harmadik, negyedik faluban is azzal köszöntötték minket az emberek: „Az Isten vezesse magukat útiúton tovább.“ Megható figyelmét e szorgalmas, okos népnek hála-lásan vettük.

Mintegy 3 órát kocsikáztunk a legközelebbi vasúti állomásig. Az esőfellegek ezuttal elkerültek s meleg verőfény kísért útunkon. Sokáig szólanul ültünk egymás mellett. Mindnyájan azon gondolkoztunk: mit ér a város ideges kapkodása egy okosan élő falú nyugodtsága mellett? És őszintén irigyeltük *Ürmösi* József homoródszentpáli lelkészt.

Szentgerice.

A közbeneső egynapot utazással töltöttük. Lementünk a Kacai állomásra s Küküllőszögen át Balavásárig utaztunk vonattal. Itt már vártak a kocsik, hogy kivigyenek Szentgericére. Julius 28-án reggel 4 óra körül érkezünk meg ide. Keresztesi Dénes lelkész, házigazdánk meleg szeretettel s terített asztallal fogadott. Megreggelizvén az uti fáradalmaktól kissé tördöbben siettünk kijelölt szállásunkra, hogy pár órai pihenő után ujult erővel lássunk dolgainkhoz. Reggel 9 órakor már mind talpon voltunk,

A marosi egyházkör elnökségének bölcs elrendezése folytán délelőtti köri közgyűlés volt Szentgericén, melyen az Irodalmi Társaság tagjai is jelen voltak. A köri közgyűlés ismertetése nem e sorok írójának feladata. Itt csak annyit jegyzünk, hogy az egyház folyó ügyei iránt rendkívül élénk részvétel nyilatkozott meg s tartalmas hozzászólások, életre való indítványok tarkították a gyűlés tárgysorozatát. Kedves epizódja volt a közgyűlésnek az, hogy amikor dr. Ferenczy Géza a teremben megjelent, az elnöklő köri felügyelő gondnok Csongvay Lajos szívből jövő szeretettel üdvözölte, mire a főgondnok ép oly közvetlen melegséggel válaszolt, igérvén, hogy mint eddig, ugy ezután is élete legszentebb kötelességének fogja tartani híven, kitartással és teljes erővel szolgálni egyházunkat.

Gyűlés után mintegy 200 teritékes közebéd volt.

Az U. I. T. gyűlése délután 4 órakor kezdődött. A templom szűknek bizonyult ez alkalommal, annyi érdeklődő hallgatóság gyűlt egybe. A szokásos gyülekezeti ének után *Kovács* Lajos brassói lelkész fohászzkodott szívből jövő szavakkal Isten segedelméért. Utána dr. *Ferenczy* Géza igazgató mondotta el elnöki megnyitóját. Miután ez alkalommal a nyáradmenti unitárius papság teljes számmal jelen volt, dr. Ferenczy igazgató részletebben ismertette a Társaság célját, munkatervét s eszközeit; utalt arra a fontosságra, mi a Társaság munkájából egyetemes egyházunkra s fajunkra hárul. Szavait helyeslés és taps kísérte. Ezután *Keresztesi* Dénes lelkész és *Kiss* Ferenc áll. tanító énekelték el „Uram ki búsulsz“ kezdetű egyházi énekünket orgonakisérettel. A hallgatóság élénk tetszéssel fogadta szereplésüket. Majd *Sárosi* Berta szavalta Ábrányi Emilnek „Vándormadár“ c. költeményét ügyesen, hatásosan. A tárgysorozat lelke dr. *Kiss* Elek kissolymosi lelkésznek szabadelőadása volt, ki „Miért vagyok unitárius?“ címen rendkívül lendületes beszédben fejtegette a Krisztusi keresztényhitnek alapelveit. Igazi fanatizáló erővel hirdette a modern unitárius életfelfogásnak jelszavát: „Vissza az evangélium Jézusához!“ A hatás valóban méltó volt az előadás mély tartalmához és szónoki lendületéhez. *Erdős* Mihálynak orgonával kísért énekszója („Óh, én uram“ és „Hatalmas ur“) általános tetszésre talált. *Márkos* Albert tanárnak novellája jókedvű humorával kellemesen lepte meg a hallgatóságot s mindnyájan örömmel

üdvözöltük szerzőjében unitárius szépiróink egyik tehetséges novellistáját. *Máthé* Sándor papnövendék Tarcsafalvi Albertnek „Jézus” c. költeményét szavalta el köztetszésre. Ezután dr. *Ferenczy* Géza igazgató bezárta a műsoros délutánt. A közönség a Hymnusz éneklése közben távozott el.

Este táncmulatság volt, amely reggelig tartott.

Másnap délelőtt a Társaság tagjai kirándultak a község temetője fölötti hegyre, honnan gyönyörű kilátás nyílt a Nyárad völgyére. E kiránduláson érlelődött meg azon gondolat, hogy a Társaság minden év karácsonyára évkönyvet adjon ki, amely nem csupán a Társaság azon évi munkásságának legyen megörökítése, hanem egyuttal mutassa azon törekvéseket is, amelyek unitárius társadalmunkat mindenkor foglalkoztatják. Dr. *Ferenczy* igazgató a főtítkárt mindjárt meg is bizta azzal, hogy e megállapodást terjessze választmányi gyűlés elé.

Délben Keresztesiné tiszteletes asszony vendégei voltunk, ki igazán pazar szivességgel látott el mindnyájunkat. Ebéd után az egyházközség vezető családjainál tettünk látogatást.

A szépen sikerült napnak borus, fellegetes befejezése lett. Estére elkezdett hullni a eső s minket Segesvárig áztatott, hova kocsin mentünk le. Erre az esőre nekünk nem volt szükségünk, az igaz, ellenben annál nagyobb szükségük volt a gazdaembereknek, kiket a tavaszi és nyáreleji nagy szárazság szénatermésüktől fosztott meg.

Nagyszeben.

Pár napi pihenő után a szászok földjén folytattuk vándorgyűléseinket. Amíg a székelység között voltunk, az a tudat kísért, hogy magunk között vagyunk. Most, hogy a szászföldre jöttünk át, egyszerre a nagy világ elé kerültünk. Eddigi munkánk aránylag könnyű volt, hiszen mind évszázados unitárius alapokra építhettünk, — Nagyszebenben és Fogarason új nyomokon kellett haladnunk. E tudat mindnyájunk önérzetét fokozta. Ha eddig az ügyért magáért kellett munkálnunk, itten azonkívül a szászok életében annyira üdvös hatásmű nemes versenyért is.

Igaz, hogy nagyban segítségünkre volt Árkosi Tamás fogarasi lelkészünk. Amit ez a papunk a szászföldön végez, az valóban csodálatra méltó. Cura pastoralis a szó legtágabb értelmében. Ismer mindenkit, mindenkihez van egy nyájias szava; nem tukmálja rá senkire a hittételeket, inkább az unitáriusok társaságát igyekszik másokra nézve kívánatosná tenni, miközben talál egy-két szót a vallásos lélekhez is, melyek a mi felfogásunk iránt vonzódást keltenek. Közben tanít, prédikál vagy jókedvűen elszórakoztat. S teszi mindezt azzal a közvetlen könnyedséggel, amely minden jólvégzett munkát jellemez. Elgyönyörködve Árkosi Tamás atyánknak fáradhatatlan tevékenységében, azt állapítottuk meg, hogy végre találtunk

egy olyan embert, ki nemcsak hogy megkapta az egyéniségének legjobban megfelelő munkateret, hanem azon valóban nélkülözhetetlenné is vált. Ennél nagyobb dicséretet róla nem is mondhatnánk.

Társaságunknak egy része Kiskapuson át, másrésze Brassó-felől érkezett meg július 2-án reggelre Nagyszebenbe. Elszállásolódásunk után siettünk az előre megállapított találkozó helyre, hogy együttesen nézzük meg a város nevezetesebb látnivalóit. Elsősorban a híres Bruckental múzeumot, melynek gazdag gyűjteményei Erdély kulturájának becses emlékei. Majd a lutheránus nagytemplomot néztük meg s gyönyörködtünk hatalmas új orgonájában, a görögkeleti katedrális monumentális méreteivel hirdette nekünk a magyar építőművészet dicsőségét. A református templom egyszerű szép belső világával lepett meg. A város főterén elsétálva, elgyönyörködhattünk három nyelv és három faj tarka vegyülékében, melyek most vállalva igyekeznek a világháboru véres harcai után megharcolni a közművelődésért való vértelen, de annál nemesebb küzdelmet.

A déli ebédén együtt voltunk a nagyszebeni unitárius családokkal, kik városi sétánkban is velünk tartottak. Ebéd után a sétateret, a környező erdők szebb látnivalóit, a halastavakat néztük meg s csak estli 6 óra hozott minket újra vissza város falai közé.

A gyűlés a református templomban folyt le, melyet a református presbyterium igazi keresztényi testvéries szeretettel bocsátott át. A helybeli dalárdának szép megnyitó éneke után dr. Kiss Elek kissolymosi lelkész mondott megható könyörgést minden törekvésnek megáldójához, Istenhez. Majd dr. Ferenczy Géza igazgató nyitotta meg a vándorgyűlést, egyszerű, de mélyértelmű szavakkal utalván az Unitárius Irodalmi Társaság céljára: a felekezetek közötti elválasztó falakat áthidaló keresztényi szeretetnek hirdetésére. Szép szavait megértő helyeslés fogadta. Utána a *nagyszebeni sportegylet zenekara* játszott azzal a biztos művészettel, aminő e művelt város hagyományaihoz méltó. A hallgatóság hálásan megtapsolta. Orbán Lajos ujszékelyi lelkész Tompa „Haldokló mellett” c. költeményét adta elő a föle megszokott művésziességgel. Rendkívül kellemes perceket szerzett ezután Lőrinczi István székelykereszturi esperesnek szabad-előadása. „Az én unitárius világom” címen igazán költői könyedséggel, mesészerű átgondolásban beszélt az életnek ábrándos merengéséről, izasztó munkájáról s fájdalmas kinjairól, — megmutatván az örömben és bánatban egyaránt megtalálható unitárius megnyugvást, a léleknek e soha meg nem billenő harmóniáját. Lőrinczi esperes előadása nagyhatást tett a hallgatóságra s lelkes, hangos éljenzés követte, A rákövetkező orgona-ének solója Erdős Mihálynak a legnagyobb figyelem között hangzott el. Kellemes hangja, művészi, magyaros előadásmódja valóban köztetszésre talált. Gyallay Domokos tanárnak „Bardóc Pálné méhei” című novellája a várt sikert csakugyan megkapta. E kiváló írónak általában olyan sikerei

voltak e vándorgyűléseken, hogy méltán tarthatjuk erdély legnépszerűbb, legművészbibb novellairójának. Nem tévesztette el hatását *Taar* Géza nagyajtai lelkésznek erőtéljes, hatalmas erejű szavolata sem. Várady Antalnak „Judás“-át adta elő, megsuhogtatván a költő büntető vesszejét a minden időben közöttünk ólálkodó árulás felett. A megértő közönség lelkesen tapsolt a szavolatnak. Az *elnöki* bezáró után ismét a *nagyszzebeni sportegylet zenekara* játszott. Az előadott „Fata morgana“ olyan szép volt s a különféle hangszerek összjátéka annyira precíz, hogy szünni nem akaró taps honorálta.

Ezzel a jól sikerült műsoros programm befejeződött. A közönség azzal a jóleső tudattal oszlott szét, hogy az Unitárius Irodalmi Társaság vendégszereplése valóban felülmultra a hozzáfűzött reményeket s nemcsak önmagának, de az egész unitárizmusnak újabb tisztességet szerzett.

Este társasvacsora volt.

Fogaras.

Másnap, július 3-án reggel 8 órakor utaztunk tovább Nagyszzebenből. Utunk a fogarasi havasok tövében a barcasági síkságon vezetett keresztül. Gyönyörű panorama tárult szemünk elé. Jobb oldalon a fogarasi havasok hómezőktől tarkított lánca, baloldalon a természettől gazdagon megáldott, érfélben levő kalászkóztól ringó sík mező. A dolgos, észszerű és rendszerető szász földművesek dicsőségét minden darab termőföld ékesen hirdette. Fogarashoz közeledve magyar műveltségű területre léptünk át. A helységek itt nem kicirkalmazott szabályossággal épültek, hanem azért mindenik ház erős alkotmány; a szántók sem mind géppel voltak megművelve, de a becsületes munka az áldáson meglátszik. E külsőségen rajta a két faj közötti különbség. A szászt az észszerű szorgalom, a magyarságot a találékony munkaszeretet jellemzi. E kétféle temperamentum érdekesen vegyült össze Fogaras városában.

Egyházközségünk e városban még fiatal, de erős és bizakodó. Ha a sors a magyarságot nem tette volna ez utóbbi években itt s másutt is annyira próbára, valóban nagy jövőre számíhattunk volna, így Árkosi Tamás lelkész buzgólkodása mellett, Bedő Ferenc járásbíró és Szentpáli Gyula városi tanácsos hathatós támogatásával — ha Isten is úgy akarja — erős végvárat építhetjük majd ki Fogarason magyarságunknak is, hitünknek is.

Az Irodalmi Társaság gyűlését délután 4 órakor itt is a reformátusok szép tágas templomában tartottuk. Az az előzékeny szivesség, mellyel református testvéreink Fogarason is, Nagyszzebenben is elősegítették Társaságunk megjelenésének sikerét, valóban a legnagyobb elismerésre méltó. Ez nem a felekezeti torzsalkodás, hanem a magyar faji összetartásnak ért gyümölcse.

A gyülekezeti ének után *Kovács* Lajos brassói lelkész mondott imádságot, Isten áldását kérve az U. I. T. munkájára. Utána dr. *Ferenczy* Géza igazgató mondta el elnöki megnyitó beszédét. Leikes, szép szavakkal utalt azon közös kulturumkára, melyet fajunk művelésére felekezeti különbségnélkül végeznünk kell s melynek egyik szerény, de elszánt harcosa az U. I. T. is. A közönség helyeslőleg tapsolta meg az elhangzott beszédet. Utána a városi uri zenekar gyönyörködtetett művészi, előkelő játékaival. *Orbán* Lajos lelkész itt is a legnagyobb hatással szavalt el Tompának „Haldokló mellett” c. költeményét. Majd *Ürmösi* József homoródszentpáli lelkész tartott szabadelőadást „Az élet evangéliuma” címen. Valódi áthatottsággal hirdette, hogy a mai társadalom azért oly nyomorult, azért van több könny szemünkben, mint mosoly az arcunkon, mert mindennapi életünkben letértünk az evangélium által kijelölt utról. A sok ravasz cselszövés helyett igyekezzünk becsületesen élni; ne a test kapzsi hasznát, de a lélek nyugodt örömét igyekezzük élni s akkor életünk evangéliumi élet lesz. Mély gondolatokban gazdag előadás — melyet a közönség méltó köszönettel fogadott — egész terjedelmében meg fog jelenni az Irodalmi Társaság jelen évi évkönyvében. *Erdős* Mihálynak nagyhatású orgona-ének soloja a magyaros motivumu unitárius templomi zenének szerzett méltán újabb dicséretet. *Gyallay* Domokos általános figyelem között olvasta fel „Jézus Maroskenden” c. novelláját, melynek ábrándos története az apostolkodó legátusról mélyen bevésődött a hallgatóság lelkébe. A városi uri zenekarnak mindnyájunkat a legkellemesebben meglepő gyönyörű igazán művészi játéka után *Taar* Géza nagyajtai lelkész szavalt el Várady Antalnak „Judás” c. költeményét. A hallgatóság megilletődve hallgatta e minden időben szomorúan érdekes költeménynek klaszikus előadását. Dr. *Ferenczy* Géza igazgatónak elnöki bezáróbeszéde után a Hymnus eléneklése közben oszlott szét a közönség.

A fogarasi gyűléssel befejeztük az Unitárius Irodalmi Társaságnak nyári vándorgyűléseit. A Társaság igyekezett hű tolmácsa lenni a mindnyájunkat foglalkoztató unitárius gondolatoknak. A komoly tudás és a könnyed művészet karöltve járták beegyházközségeinket, mindenütt fennen hirdelve hitünknek, magyarságunknak értékes kincseit. S örömmel láttuk, hogy mindenütt a legtejesebb megértéssel találkoztunk. Az alatt az általános szomorúság alatt, mi mindnyájunknak arcát oly bánatossá teszi, a nagyra, nemesre törekvő vallásos érzéstől áthatott nemzeti öntudatnak elszánt bátorsága, tettekés rákészsége várja az irányítást. Ezt igyekeztünk végezni a bejárt helyeken.

Az Unitárius Irodalmi Társaság nem csupán felekezeti, de egyetemes közművelődési kötelezettségeket is teljesített vándorgyűlésein.

Óhajtjuk, hogy e vándorgyűlések minél előbb a többi egyházkörökre is kiterjedjenek, hogy így erősödjék közöttünk a mindnyájunkat egybefűző unitárius összetartás, vagy amint ezt mondani szokás: a krisztusi szeretet.

Dr. B. I.

Lőrinczy Dénes altábornagy.

1846—1920 nov. 11.

Csaknem egy éve már, hogy hatalmas tölgyre emlékeztető alakja kidőlt sorainkból, be nem tölthető űrt hagyva maga után, de nemes férfijellemének, daliás természetének vonásai nem hogy elmosódnának emlékezetünkben, hanem egyre elevenebben domborodnak ki korunk törpeségéből.

„Völgyben ülő,“ csüggetegén törpe nemzedékünk elé keresve sem lehetne követendőbb példái állítani Lőrinczy Dénes pályafutásánál, melynek minden mozzanata tettekben tanítja: „Ha férfi vagy, légy férfi!”

Egyszerű székely falucska Székelyszentábrahám szülőltje. Szülei egyszerű székely emberek: Lőrinczy György és Lőrinczy Zsuzsánna.

Az unitárus székelység iskoláiban: Székelykeresztúron és Kolozsvárt tanult. Ez iskolákban nyílt ki székely józan esze, itt csiszolódott nemes férfijelleme, edződött akaratereje.

Nem mindennapi lelke évekig kereste a jellemének megfelelő pályát. Először teológiát tanul, papnak készül. Mint papjelölt vidéken nevelősködve egészen fiatalon megnősül; de csakhamar szakít a szürke polgári étellel. Családi élete, — melyről rokon körben sem szívesen beszélt — nem volt boldog.

A jómódu nemes család, melybe benősült, szemére hányja szegénységét, vagyontalanságát, s e szemrehányás oly mélyen sebzi önéretes férfielkét, hogy a megalázó helyzetből magát kiszakítva, erős akaratával, elnemcsüggedve új életpályán tör magának utat: az épen szervezkedő m. kir. honvédséghez beáll katonának s az életpályáknak e legkényesebbikén mutatja meg a világnak, hogy minden muló értékű, földi vagyonnál becsesebb kincsek rejljenek az ő lelke mélyén.

Törhetetlen szorgalma, vasakarata, józan székely esze, nemesen katonás magatartása minden akadályon diadalmaskodott, s az egyszerű székely család sarjának sikerült az, ami magyar ifjura nézve szinte a lehetetlenséggel volt határos: s kerekben, kítüntetésekben gazdag katonai pályát futott meg.

1871. nov. 1-től, — amikor hadnagyi rangot kapott — 1914. nov. 1-ig a tényleges altábornagysáig emelkedett. Több, mint negyvenéves katonai pályáján a kitüntetések egész sorozatát érdemelte ki: mint százados 1892. dec. 12-én megkapta a katonai érdemkeresztet; mint alezredes 1903. április 21-én a cs. és kir. vaskoronarend III. osztályának lovagkeresztjét; mint vezérőrnagy 1907. május 2-án nyugalomba vonulása alkalmával a Lipóitrend lovagkeresztjét; 1910. június 10-én pedig szolgálatainak elismeréséül az altábornagyi címet és jelleget.

Aki nemes egyéniségét, páratlan szorgalmát, vaskaratát, nyílt székely eszét közelebből nem ismerte, az előtt szinte megfejtethetlen talánynak látszik a székely fiu fényes katonai pályafutása. De jellemének

különösen szép vonása, hogy a katonai pálya fényessége egy pillanatra sem vetközte ki eredeti egyéniségéből, igaz magyar érzületéből, egyháza, székely faluja, egyszerű harisnyás székely rokonai iránti szeretetéből.

Minden előléptetését székely rokonai körében ünnepelte meg; büszke volt ez egyszerű emberekre, miként azok büszkéek voltak a vérükből való fényes katonára. Állandóan taníttatta saját költségén egy-két kis rokonát, s ha közelükben volt, nevelésüket személyese is irányította.

Mint izig-véig katona, fegyelemhez szokta a önmagát, s fegyelmet követelt másoktól, de szolgáléküvé nem lett soha. A katonai életnek egyetle ferde kinövét sem engedte urrá lenni magán s ha volt neki is gyöngéje, az épen e törekvéséből magyarázható meg.

Könyveit forgatva, melyeket még életében a székelykeresztúri gimnázium könyvtárának adományozott — némileg bepillantottam ezek révén is lelkületébe. Szolgálati könyveibe irt jegyzetei ritka szorgalmu, önálló felfogásu katonának mutatják. A történelelemben és természet-tudományokban is állandóan képezte magát. Különös gonddal tanulmányozta többek között Friedjungnak: „Harc a német hegemoniáért“ című munkáját az 1866 iki porosz – osztrák háboruról. Ugy látszik, renkívül érdekeltte őt, mint magas rangu magyar katonát a magyar származásu osztrák fővezér, Benedek tábornoszernagy tragikus sorsa, aki uralkodója kivánságára igazi mátyrlélekkal vette magára a vesztett háboru minden odiumát.

Erős magyar érzésére, — melyet uralkodója kegye mellett hiven meg tudott őrizni — igen jellemző egyik megjegyzése, melyet e könyv II. kötetének 54-ik lapjára irt: „Sok hűhó semmiért, — jegyzi meg az olaszok elleni háborus készülődésekre — hisz ekkor már Velence el volt adva; győz, vagy nem győz a monarchia, mindegy. De jobb volt így, — teszi hozzá, mert másképp a porosz nem győz s akkor Magyarország tovább nyögl!“

Nyugalomba vonulása után, mint polgárember a függetlenségi eszmének volt tántorithatatlan hive, s erről a gyakorlati életben *nyíllan* is bizonságot tett azzal, hogy a függetlenségi képviselőjelöltre adta szavazatát. Az egyházi éleiben is, hol 1909 óta vitt nevezetesebb szerepet, — miután a keresztúri unitárius egyházkör felügyelő gondnokának választotta — többnyire az ellenzékkel tartott; különösen vezérszerepe volt az egyház gazdasági ügyeinek szanálására indított akcióban. Étlénk figyelemben részesítette a székelykeresztúri unitárius gimnáziumot, mint a székely fiuk egyik nevelőintézetét s ennek javára a maga idejében tekintélyes ös-zegnek mondható alapítványt is tett.

A nyugalom éveit szülőfalujában, atyjafiai között töltötte nemes egyszerűségben, a keresztúri unitárius egyházkörnek s az egyetemese egyház ügyeinek szentelve szinte minden munkásságát.

A háborus évek alatt egy ideig mint tényleges altábornagynak főképen a szerb harctéren volt adminisztratív jellegű szerepe, de érezve, hogy magyarsága szálla kezd lenni a hadvezetőség szemében, visszavonult az aktív szerepléstől s ujra szülőfalujában, majd Székelykeresztúron telepedett meg.

Mult év őszén még buzgó érdeklődéssel, legjobb egészségben intézte az egyházkör ügyeit, de lelke mintha sejtette volna, hogy rövid már számára a földi lét, végrendelkezett, hagyakozott. . .

Még személyesen hozta el a gimnáziumnak szánt könyvei jegyzékét s kérte azoknak mielőbbi elszállítását. De alig pár hét múlva nehéz kór, tüdőgyulladás támadta meg, s a magas láz győzedelmeskedett a még délceg, életerősnek látszó székely altábornagy szívében.

A halál az ő vasakarátánál, daliás természeténél is hatalmasabbnak bizonyult; de él, örökké él a példa, melyet nagyszerű pályafutásával és nemes életével a székely ifjuságnak mutatott!

Székely rokonai, kiket úgy szeretett s kik úgy szerették őt, — kívánsága szerint — szülőfalujában, hón szereteti szülői mellé helyezték hült tetemét örök nyugalomra.

Legyen nyugalma csendes, emléke áldott, példaadása meg találjon követőkre!

Péter Lajos

unitárius főgimn. tanár.

A tudomány határánál.

Irta: *dr. Zsakó István* főorvos.*

Az anthropologiai kutatások folyamán kitűnt, hogy az egyes népfajokról felvett méretek a fajok különbözősége mellett bizonyítanak. — Nem lehet most céлом e méretekről értekezni és a kutatók csoportjainak különböző felfogásai közül valamelyik mellett lándzsát törni. Csak egyet akarok ezek közül felemlíteni, ami valamikor olvasás közben figyelmemet lekötötte. Ugyanis az az érdekes eredmény mutatkozott, hogy a fehér kultur embernek az összenyomást célzó erőkievője nagyobb mint a rézbőrű indiánusé. Viszont ennek széthuzást, szétfeszítést gyakorló erőcoefficiense nagyobb a kulturemberénél.

Ha ennek végokát keressük abból kiindulva, miszerint gyakorlás által a veleszületett képességek különféle alakban bontakoznak ki, arra gondolhatunk: ez a tény is magyarázatot adhat arról, hogy a mai kulturát alkotó, meg fejlesztő kultur fajok hivatása más mint a nem kulturáltaké. Inkább születtek arra, hogy építsenek, összehordjanak, gyurjanak, alakítsanak, egyszóval alkossanak, teremtsenek. Mig a vad-sorban élő a rombolást, a meglevő széttörését, szétbontását, elpusztítását műveli.

Tovább menve, ha a történelem módszereivel az egyes fajok, nemzetek, osztályok, családok, társadalmak történeteit olvasgatjuk, szemünkbe ölik, hogy ottan is hasonló különbségek találhatók a fajok között és azokon belül. Mindig voltak a közös célokat, a köz nagy érdekeit és mindig voltak a széthuzást, a visszafejlődést öntudatosan vagy öntudatlanul munkáló elemek. — Így van ez! Mert ezekre született és ezekre nevelődött az ember. A természet ilyenné alkotta. — És az

* Dr. Zsakó István dicsőszentmártoni kórház főorvosúr e dolgozatát 1921. jul. 11-én felolvasta a Dávid Ferenc Egyletnek Déstalván tartott ünnepélyén. Szerk.

emberi erények meg bűnök a hatalmas csillagrendszerekben megnyilvánuló centripetalis és centrifugalis erők végtelenül halvány visszfényképén csillognak, tükröződnek e jelenségekben.

A naiv fölkiált: Hogyan lehetséges az, miszerint ugyanolyan agyvelővel bíró emberfajok rétegei annyira homlokegyenest ellenkező irányban fejlesztik ki a bennök levő képességeket? Hogyan lehetséges, hogy ugyanolyan alaku és nagyságu agysejtek, tekintettel vagy tekintet nélkül számukra, a teljesen azonos idegpályák nem ugyanarra rendezkedtek be, habár a végcél és az utak, módok, az eszközök lényegükben mindnyájunknál azonosok!

A kutató vizsgálódik . . . és egyszer csak eljut oda, ahol az embert, saját lényünket a maga egészében, testi meg szellemi összműködésében kell magyaráznia.

Valamikor a tudománynak a végtelen nagyságokkal dobálózó elméleteit és számításait vették alapul, de holtpontra jutottak. A mi napirendszerünk és más csillagrendszerek keletkezésére, törvényeire megtaníthatnak ezek, de az embernek a földön való megjelenésén kívül az itten-lét céljait nem fedik fel. Csupán általánosságban adnak feleletet. Hivatást kell betölteni, utódok hátrahagyása a természettudományi cél vagy követelmény . . . stb.

Mint egyik kitűnő tudósunk megjegyezte, ha megakarjuk magunkat ismerni és magyarázni, a végtelen kicsiny világába kell benyomulnunk. Oda, hol a szabad szem már nem képes csak többszázszorosan nagyító lencsékkel felfegyverezve nézni és látni. — Tehát fordítsuk ide tekintetünket és kíséreljük meg kiigazodni a végtelen kicsiny, a szabad szemmel nem érzékelhetőségek birodalmában.

Valamint egy komplikált gépezet működésének megismerésére, szükséges előbb annak apró részecskéivel tisztában lennünk, az ember megértése szempontjából, először is annak felbontásához kellett fordulni. Feltárult a belső szerkezet számtalan titka. Felfedezték, hogy a szív a vérkeringés középpontja, a tüdők az élethez nélkülözhetetlen oxygen szállítói a testnek. Megtanulták az emésztés szövvényes folyamatait ismerni. A szellemi központokat az agyidegrendszer kérgi mezőin megtalálják. A szabadszemmel nem látható legapróbb részeket nagyítóval kezdték vizsgálni. Uj, ismeretlen területek tárultak a kutató elé. Soha nem sejtett törvényszerűségek, életmegnyilvánulások ismeretének és észlelésének birtokába jutottak. Elérték azt a pontot, mikor a felhalmozott eredmények megtanulására, csupán csak, mondjuk, az emberi szervezet alma nagyságu részére vonatkozólag, egy emberi élet rövidnek bizonyult.

És ilyen hatalmas sikerek után nemcsak az tűnt ki, hogy az emberi szem tökéletlen, szűk határok között hasznavehető, de a nagyító lencsék ereje is csupán bizonyos mértékig fokozható, amelyen túl nem lehet lépni.

Elérkeztünk tehát újból olyan határokhoz, melyek megszabják mozgási körünket. Bilincsebe verik az emberi elmét és nem eresztik a korláton túlra. Erőnk végesnek bizonyul, mint a hogyan a földhöz, e sártekéhez láncolnak testünk életfeltételei. Madách szavai jutnak eszünkbe. „Csak én lélekzem benned, tudhatod. Itt a sorompó . . . Térj vissza, élsz, hágd át, megsemmisülsz, mint ázalag féreg, mely csöpp vizében ficáncol. E csepp a föld néked.“ De Ádám a meg nem hunyászködő, nem alkuvó, sorsába bele nem törődő lélek rettentő vivódásával kiáltja: „Dacolok véled . . . testem tiéd bár, lelkem az enyém. A gondolat s igazság végtelen, előbb megvolt mint anyagvilágod.“ A küzdelem rövid. A sorompón túlra nem lehet jutni a megsemmisülés kockázata nélkül.

Hiába küzd erején felül is az ember, legyőz bár áthághatatlannak látszó akadályokat, egy végső határon túl nem léphet. Bármennyire fejlődik, kulturálódhatik szellemileg, embernek marad. Hiszen ezt látjuk lépten nyomon a világtörténelem korszakain keresztül . . . Felemelkedik az állati sorból, óriási léptekkel halad előre, de megáll, majd újra visszacsúlyed, ha a körülmények alkalmasak erre oda, honnan kiindult.

S amint a sikertelenségek hosszú sorát; az előttünk örök rejtélynek maradiba bepillantani, számtalan problémát megoldani és így tovább meghiusítva látjuk, olykor elviselhetetlenné válik előttünk a valóság. Miért jöttünk e világra, ha leghőbb vágyképen oltódott belénk a haladás folyamán mindinkább a messzelevő célokat elérni és egyszer az okok okára találni soha nem lehet? Mi végre teremttünk, ha minden küzdelem, törekvés, áldozatkészség, győtrelem jutalma az, hogy bilincseinket nézhetjük, amelyek további mozgásainkat korlátozzák?

Annak belátása, hogy bármint viselkedünk, bármint törekszünk mások javát és saját boldogságunkat művelni, sorsunk megváltoztatása módunkban nem áll, a hittudományban a praedestinatio tanához vezetett.

E szerint a mi előre el volt rendelve, az ellen hiábavaló a küzdelem. Ugy kellett annak bekövetkeznie. Bármiképpen is törekedtek megelőzni vagy kikerülni, megváltoztatni; az lehetetlen. — És ezt számtalan példa bizonyítja a mindennapi életben is. Mert hiába küzdenek családok, hozzátartozók valamelyik tagjuk elbukását megakadályozni, — nem tudják. — A visszaeső bűnösöknél is így van ez; a „javíthatás“ elmarad. — Az is előfordul, hogy valaki, bár nem igyekszik erre, olyan polcra emelkedik, amelynek eléré-ét soha sem remélhette. — Sok történik, a mire a közvélemény is kimondhatja, ez így volt elrendelve.

Az orvostudomány meg az átörökléssel foglalkozó tudományok hasonló jelenségekhez sőt törvényszerűségekhez jutottak. Mászt nem is említek, mint a családokban kimutatható hajlam, praedispositio bizonyos betegségekre. Meg az átöröklésben a dominansok, a recessivitas, az 1:3-törvényei stb. — Utóbbinál négy utód közül egyik elűt a többitől, három teljesen örökli az előd tulajdonságait.

Viszont számtalan bizonyíték mutat arra, hogy a degeneráción kívül regeneráció is létezik. Alkalmas módon ki lehet kerülni a sorsot, hogy így fejazzem ki magamat. — Tehát, ha a praedispositio részleges és van utód, mely elkerüli a tulajdonságok átöröklését, akkor már hatalmas rés ütődött be a természettudományi praedestinatio tanába.

De lássuk csak rövidesen újból azt, mit előbb is kutattunk. Ha kezünkben van mechanikailag, mint egy erre berendezett tökéletes automata, kísérleti eredményeket produkálunk a legszebb matematikai pontossággal. De a kovászt a dolgoknak alig ismerjük és a kovásznak erejével, hatásával mi nem bírunk, mi azt, ha adódik, felhasználjuk, kényszerítjük erjeszteni ill. működésbe lépni, de azt megteremteni, sőt belsőleg ismerni sem vagyunk képesek. Az élettanban is a biochemiai sajátságokat csupán sejtjük.

Tehát újra határok tornyosulnak fel előttünk, a melyeken túl nem tudunk jutni és melyeken keresztül nem jutunk soha. — Ha szabad így kifejeznem magamat; hogyan magyarázza meg magának a tojás az ő keletkezését, a létrehozásában szerepet játszó physikai, chemiai, meg biológiai tényezőket? — Erőnk véges!

Nézzük meg csak azonban, hova juthatnánk, ha a praedestinatio alapján indulnánk el? Ennek teljes beismerésében végül fatalisták lennénk. Senki sem törekedne az animalis szükségleteken és közelfekvő célokon kívül messzebbre vagy magasabbra. Várná, hogy majd csak lesz, a hogyan az előre „meg volt írva a csillagokban.“

Mégis az előre elrendelés hívei nem mindnyájan ide jutnak. Talán azért, mert ők hivatást találnak a tanban. Besuggerálhatják magukba, hogy ők hivatva vannak valamire. Teljes erejükből szolgálják a beképzelt célt és fanatikusán kitartanak. A végeredmény megállapításakor pedig igazolva látják nemcsak magukat, de a praedestinatio tanát is.

E sokszor győzedelmes tannal szemben azonban egy erősebb nyomult a küzdőterre. A szabad akaraté! [Röviden megjegyzem, hogy pszichológiai és pszichiatriai értelemben ez nem létezik, csupán gyakorlati értelemben véve van. Ugyanis az akaratot mindig befolyásolja valami, az nem lehet szabad, az rabja valaminek. De ne időzzünk itt.] — A szabadakarat tudata az önbizalmat növelve, bizonyítja a hívőnek, hogy jövője saját kezébe van nagyobb részben letéve, tehát ne várja, mint alakul ki vak sorsa. — Igaz ugyan, miszerint a gyöngye karakter visszariad az önerőre támaszkodás gondolatára. Ha nincsen esetleg jobb sors elrendelve részére; hogyan küzdi azt ki? És küzdenie kell?

Tehát a mi előbbinél (praedestinationál) előnyös; beletörődés a sorsba, megnyugodni a változhatatlanban, ennek (szabadakaratos fel fogás) hátránya, mert kétségeket hoz magával.

Ujra határokhoz értünk, hol tovább kell majd mennünk. Azonban ezek már nem égignyuló torlaszok, csak fáradtsággal, gyöngyöző homlokkal megjárható akadályok. Itt már nem véges a mi eszünk és erőnk. Itt van a mi terünk, hol magunk is teljes eredményeket érhetünk el.

És ha látjuk, hogy a mi munkakörünk sikerünk hova korlátozódik, igyekezzünk betölteni azt teljes akarattal, meg teljes erővel.

A költő mondta, hogy a ki megtette kötelességeit a maga korában, az minden kornak szolgálatot tett.

Ne keressük a hiú ábrándozást, mint csecsemő a tőle távol fekvő csillogó tárgyakat, — Feledjük továbbá az örök korlátokat is, azok eltűnnek, ha nem szemléljük. És magunk előtt fogunk látni elérhető távolságban célokat, mikhez helyes életfelfogással, nyugodt munkássággal, lelkünkben a legbiztatóbb baráttal, a reménységgel és legerősebb támogatónkkal, a kitartással eljutunk majd.

Becsüljük többre az önzésnél a szívjóságot. S ha majdan önmagunkat, hivatásunkat magyarázni nem is tudjuk, de érezni fogunk megnyugvást, megelégedést.